BILJEŠKE

HERODOT, POVIJEST
MATICA HRVATSKA, ZAGREB 2000.

Kao četvrti svezak Matičine biblioteke *Grčki i rimski klasici* (gl. ur. Jelena Hekman) objavljena je Herodotova Povijest (ur. Darko Novaković) u prijevodu Dubravka Škiljana. Prevoditelj nam donosi i uvodnu studiju naslovljenu *Čitanje Herodotove povijesti.* U *Dodatku* ponuđen je *Sadržaj Herodotove Povijesti po knjigama.* Na kraju sveska pridodani su iscrpan *Indeks imena,* te *Pregled historijskih zbivanja i ličnosti iz Herodotove Povijesti.*

Tako je Matica hrvatska ponovno, nakon gotovo 120 godina, obdarila hrvatsko čitateljstvo prijevodom slavnog Halikarnašanina, kojega će Ciceron imenovati *"ocem historije."* (Naime, Musićev je prijevod, također u Matičinom izdanju, publiciran još davne 1887. godine.) On će, posve nedvojbeno, potaknuti nova promišljanja intrigantne dvoipomilenijske recepcije Herodotovog djela. U rasponu od mlađeg suvremenika Tukidida, koji će ga odbaciti prepoznavajući u njemu tek logografa, pa sve do suvremene historiografije što ponovno razmičući međe povjesničarskih interesa u Halikarnašaninu pronalazi stvarnog oca svoje discipline.

Jer, Herodotova još u antici potamnjela slava ponovno će zasjati u vremenu humanizma kada njegova strast za poznavanjem dalekih zemlja, te gotovo fantastična fabulacija prestane biti ne uskladiva s doživljajima i predstavama humanista. Vrijeme prosvjetiteljstva biti će mu naklonozbog zajedničke sklonosti promatranja ukupnosti povijesnog zbivanja. Nasuprot tome, sužena historiografska optika XIX. stoljeća, što se uglavnom iscrpljivala u političkoj i državnopravnoj povijesnoj tematici, vratiti će se davnoj Tukididovoj ocjeni. Takav će pogled biti poljuljan brojnim rezultatima novijih znanstvenih istraživanja, poglavito onih arheoloških i toponomastičkih, koja će potvrditi čitav niz vjerodostojnih Herodotovih vijesti. Međutim, ključnu promjenu u odnosu na pravo očinstva nad Klijinom sljedbom izvršiti će tek novija historijografija. Taj staro/novi stav biti će zadat njezinim metodološkim mijenama. Naročito u okvirima postmodernih historiografskih promišljanja gdje se povijest prepoznava kao fikcija koja, zapravo, ni ne postoji izvan nje same.

"A za one koji sumnjaju u aktualnost Herodotove Povijesti u današnjem vremenu," prevoditelj izabire citat:

"A kako bi samovlada i mogla biti razuman poredak, kad je u njoj dopušteno čovjeku bez odgovornosti činiti što god hoće? Naime, ako bi i najčestitiji od svih ljudi preuzeo takvu vlast, promijenio bi svoj dotadašnji način razmiš-ljanja. U njemu bi se rađala obijest od obilja koje ga okružuje, a zavist je i tako od iskona urođena čovjeku. A ako posjeduje to dvoje, obijest i zavist, posjeduje i svaku vrstu zloće: nasićen sad obijesti sad zavisti, čini mnoge nepromišljene stvari." (III, 80)

Ivica Prlender

PRVI HRVATSKI KRALJ TOMISLAV - U SUSRET TREĆEM TISUĆLJEĆU, ZBORNIK RADOVA, ZAGREB 1998. ZAJEDNICA DUVNJAKA TOMISLAVGRAD - ZAGREB, OPĆINSKO POGLAVARSTVO TOMISLAVGRAD, MATICA HRVATSKA ZAGREB, ŠKOLSKA KNJIGA D.D., ZAGREB; 400 STRANICA

Ovaj je raskošno opremljen zbornik podijeljen u šest cjelina kojima prethodi proslov u autorstvu tadašnjeg Predsjednika Republike Hrvatske Franje Tuđmana.

Prva cjelina *Prostor* (11-39) objedinjuje dva priloga i to onaj Marina Zaninovića *"Delminium"* (11-18) te Ive Bagarića *"Duvno u doba Ilira, Rimljana i hrvatskih vladara"* (19-36). Zaninovićev je članak preuzet iz njegove knjige "Od Helena do Hrvata" (Školska knjiga, 1996.), a tematizira lokaciju antičkog Delminiuma. Autor smatra da se rimski Delminium nalazio na "Karauli" i "Crkvini" u Duvnu, dok je njegov gradinski prethodnik mogao biti na Gradini kod Gaja, koja se uzdiže neposredno iznad samog Duvna. Studija Ive Bagarića preuzeta je iz njegove knjige "Duvno - kratka monografija" (Duvno, 1980.). U prvom dijelu rada autor daje kraći pregled pokoravanja Dalmata od strane Rimljana, da bi izlaganje nastavio o rimskom graditeljstvu općenito na prostoru Ilirika, a posebno Delminiuma. O Duvnu vremena hrvatskih narodnih vladara pa do pada Bosne 1463. pod Turke pripovijeda u narednom poglavlju. Doba sultana tj. razdoblje od 1463. do 1878. te vrijeme do 1918. godine zaprema, također, dio tekstovnog prostora. Sam je kraj članka posvećen pregledu povijesti kršćanstva u Duvnu, te poznatijim franjevcima Duvnjacima koji su svojim djelovanjem obilježili i zadužili ovaj prostor.

Druga cjelina naslovljena je *Povijesno vrijeme* (37-162), a sadrži deset članaka od kojih osam autorski pripada starijoj hrvatskoj historiografiji. To su: *Kada i kako se preobrazila hrvatska kneževina u kraljevinu* Franje Račkog, *Tomislav, prvi hrvatski kralj* Ivana Kukuljevića Sakcinskog, istoimeni članak: *Tomislav, prvi hrvatski kralj* Pere Gavranića, *Narodni sabor i krunisanje kralja na Duvanjskom polju* Vjekoslava Klaića, *Kralj Tomislav* Ferde Šišića, *Pomen Tomislavovoga kraljevstva za Slovence* Frana Kovačiča, *Bugarsko-hrvatski odnosi u prvoj polovini X. vijeka* Vasila Zlatarskog, te *Hrvatska oružana sila u prvom razdoblju najstarije hrvatske povijesti* Slavka Pavičića.

Franjo Šanjek u ovom zborniku potpisuje raspravu *"Crkva u Hrvata u vrijeme kralja Tomislava (oko 910. do 928.)"* (83-102). Autor prikazuje odnose papa i Hrvata tijekom narodnih vladara, a nastavlja osvrtom o ustroju Crkve na ovim prostorima toga vremena. Zasebna su poglavlja ispunjena prijepornim pitanjima splitskih sabora iz 925., te 928. godine, problematikom "biskupa Hrvata", te ćirilo-metodske baštine. Šanjek posebno ističe važnost prosvjetne i kulturne uloge redovništva na ovim prostorima. Posljednje je poglavlje ovog prikaza povijesnog hoda kršćanstva na hrvatskom ranosrednjovjekovnom tlu rezervirano razmatranju duhovnog profila Hrvata u temetiziranom vremenskom odsječku.

"Glazba u staroj hrvatskoj državi" (103-156) opširna je studija Mihe Demovića. Studija se dijeli na dvije cjeline: a) svjetovna glazba i b) crkvena glazba, a koje se rasčlanjuju u čitav niz poglavlja. U prvoj se cjelini priopćavaju najstarije vijesti o muziciranju Hrvata. Tu se spominju kolede, dodolske pjesme, uspavanke i naricaljke koje su se kao oblici uspjeli održati i preko kraja stare hrvatske države. Cjelinu o crkvenoj glazbi Demović je razdijelio na podnaslove: Glagoljaško pjevanje i Gregorijanski koral. Glagoljaško se pjevanje nije moglo slobodno razvijati iz niza razloga pa se stoga zadržalo na iskonskoj i početnoj formi liturgijskog recitativa. Što se tiče gregorijanskog pjevanja u crkvama urbanih središta za vrijeme stare hrvatske države: ono je bilo razvijeno na stupnju grada Rima. Demović posebno ističe Dubrovnik kao nezaobilazni topos za proučavanje srednjovjekovne zapadnoeuropske monodijske glazbe.

Treća cjelina nosi naslov *Kralj Tomislav u povijesti i znanosti (163-306)*

Nju otvara Radoslav Katičić raspravom *"Korijeni hrvatske kulture i književnosti od doseljenja Hrvata do vremena kralja Tomislava"* (165-189.). Tekst je rasčlanjen četirim podnaslovima: Korijeni, Dva tamna stoljeća, U prvom svjetlu povijesti i Vrijeme kralja Tomislava. U početnom se tekstu govori o upravi i kulturi antičkog prostora koji će kasnije postati hrvatskom baštinom. Dva tamna stoljeća Katičić predstavlja kroz pisanje o tragovima kontinuiteta pismene predaje od kasnoantičke Salone do ranosrednjovjekovnog Splita, osvrćući se posebno na *Evangeliarium Spalatense*. Djelo "O upravljanju carstvom" Konstantina Porfirogeneta autor rasčlanjuje kao najstarije svjedočanstvo usmene hrvatske književnosti. Tekst se nastavlja ukazivanjem na dolazak latinske pismenosti na prostore naseljene Hrvatima što se poklapa sa sustavnim pokrštavanjem i početkom organiziranog crkvenog života spomenutog podneblja. Iz tog konteksta proizlazi da je "latinski materinski jezik hrvatske književnosti" (182.). Članak se zaključuje pisanjem o problematici glagoljice Tomislavovog doba.

"Kralj Tomislav u izvorima i znanstvenoj literaturi do 1925." (191-204) studija je Josipa Bratulića. U poglavlju nakon uvoda autor navodi vrela koja spominju vladarevo ime, nakon čega citira te interpretira ključna mjesta historiografskih tekstova koja se dotiču tog hrvatskog značajnika. Tako počinje osvrtom na *Kroniku popa Dukljanina*, a završava navodom iz *Poviesti Hrvata* Tade Smičiklasa. Unutar poglavlja *Prvi hrvatski kralj* Bratulić pruža pregled intrpretacija pojedinih povjesnika na temu Tomislavovog krunjenja nastalih do 1925., a u zadnjem poglavlju rasčlanjuje splitske crkvene sabore iz 925. i 928. godine.

Unatoč oskudnim obavijestima vrela, moderna je hrvatska historiografija, više-manje jednodušno zastupala gledište o Tomislavu kao jednom od najistaknutijih hrvatskih vladara trostoljetnog niza od Trpimira do Zvonimira. Tu misao iznosi Tomislav Raukar u studiji "Kralj Tomislav u hrvatskoj historiografiji 1925.-1995" (205-229.). Autor je tekst članka razdijelio u četiri cjeline. U prvoj cjelini prikazuje historiografiju od 1925. do 1941. gdje Ferdo Šišić biva glavnim akterom te joj utiskuje najjači pečat; u drugoj cjelini koja promatra razdoblje od 1941. do 1945. ističe kako nije objelodanjen nijedan značajniji prikaz hrvatske srednjovjekovne povijesti. Za razdoblje nakon 1945., slijedeći Raukara, može se ustvrditi kako se naša historiografija o Tomislavu gibala u dva smjera i to jedna prema relativiziranju, te druga prema isticanju značenja Tomislava. Posljednji vremenski odsječak ovdje obrađen od 1990. do 1995. obilježavaju ponovljena i dopunjena izdanja nekih ranijih radova, ali i neki primjetni pomaci.

"Županijski ustroj Hrvatske za vrijeme kralja Tomislava" (231-258.) tema je koju obrađuje Ivan Cicvarić. Autor u ovoj radnji prikazuje povijesni razvoj hrvatskih županija koje su od početka, slijedeći Cicvarića, bivale istovjetne područjima ovlasti biskupija koje se spominju na solinskim koncilima 530. i 533. godine. Za vlade kralja Tomislava, što je središnji dio radnje, a svakako prije splitskog crkvenog sabora 925., obavljen je preustroj županijskog sustava. Tada, osim što su promijenjene granice postojećih županija, osnovane su i nove županije: Cetina, Tenin (Knin), Pliva, Sidraga, te Gacka, Lika i Krbava. Autor pokušava argumentirati i utvrditi kronologiju i razloge promjena županija. Osim Tomislavovog razdoblja, Cicvarić sagledava stanje i prije i nakon tog doba, te dotiče uvjete i razloge nastanka i nekih kasnijih županija.

Tomislav Aralica autor je studije *"Mačevi u Tomislavovo doba"* (259-269). Ova je rasprava ograničena na problematiku oko atribuiranja i datiranja starohrvatskih mačeva. Njih dvadesetšest pronađenih na hrvatskom etničkom teritoriju pripada, prema Aralici, zapadnoeuropskom, franačkom tipološkom obilježju. Bar je dio mačeva, tipa K i tipa X, upotrebljavanih od strane Tomislavovih vojnika, bio slijedeći istog autora, lokalne izrade.

"Proslava tisućgodišnjice hrvatskog kraljevstva 1925. godine i njezini odjeci u Hrvatskoj" (271-280) rasprava je Hrvoja Matkovića. U prvom dijelu članka autor ocrtava politička zbivanja 1925. godine u Hrvatskoj, a nastavlja opisom prve tzv. srpanjske proslave, u trajanju od 4. do 6. srpnja 1925., koje se dosadašnja historiografija nije dotakla. Slijedi razlaganje o kolovoškom slavlju, te iste godine, kojem je nazočio i kraljevski bračni par, a zadnji je odlomak studije posvećen proslavi početkom rujna u Sarajevu. Matković smatra da je i zagrebačka kao i sarajevska proslava poslužila Hrvatskoj seljačkoj stranci za promociju svoje nove politike otkako je došlo do Radićevog sporazumijevanja sa vlašću.

Mira Kolar-Dimitrijević potpisuje članak *"Zagreb i izgradnja spomenika kralju Tomislavu"* (281-305). Dvadesetpetgodišnja povijest realizacije Tomislavovog spomenika u Zagrebu, slijedeći Kolar-Dimitrijević, oslikava ovisnost hrvatske kulture o monarhističkom sustavu, kao i o neslaganju i nerazumijevanju među akterima za vrijeme NDH. Naime, zbog suradnje Hrvata i Židova u tom projektu, spomenik nije bio podignut ni u vremenu od 1941. do 1945. Postavljen je 1947. godine s natpisom čiju poruku stvaratelji spomenika zacijelo ne bi podržali, pa je ista 1990. maknuta. Autorica u ovom tekstu kronološki prati problematiku podizanja spomenika.

Pretposljednja je cjelina posvećena temi kralja Tomislava u književnosti i umjetnosti (307-330). Istoimenim člankom, *"Kralj Tomislav u književnosti i umjetnosti"*, (309-314) Josip Bratulić predstavlja lepezu umjetničkih ostvarenja u književnosti i likovnosti, obilježenu tematskom ličnošću kralja Tomislava. Slijede izvadci iz niza književnih autorstava: Velimira Deželića, Vladimira Nazora, Stjepana Miletića, Nikole Kordića, Zdenka Smrekara.

Na kraju zbornika donosi se *Prilog bibliografiji* (331-336) autorice Marije Kuntarić, naslova *"Vladari hrvatske narodne dinastije i spomenici njihova vremena"*. Riječ je o 977 jedinica koje obuhvaćaju naslove studija, rasprava, članaka i knjiga nastalih do 1990. godine, a spomenuti ih naslov tematski zaokružuje.

Na kraju se donose prijevodi sažetaka nekih priloga s hrvatskog jezika na njemački, engleski i španjolski jezik.

Elvis Orbanić

RADOVAN VUKADINOVIĆ, MEĐUNARODNI ODNOSI OD HLADNOG RATA DO GLOBALNOG PORETKA

AGENCIJA ZA KOMERCIJALNU DJELATNOST, ZAGREB 2001., 492 STR.

Načelno bi svaka knjiga o Hladnom ratu u Hrvatskoj trebala imati status iznimno vrijednoga rada. Bez obzira je li riječ o prijevodu, ili, što bi bilo još bolje, vlastitom, našem proizvodu. Bio bi to znak da i hrvatska znanost pokušava uhvatiti spojnicu sa svjetskim zbivanjima, nastojeći se pridružiti istraživačima novije povijesti koji su osjetili veliki ushit nakon što su se početkom devedesetih otvorili arhivi bivših socijalističkih zemalja. Postalo je vidljivo kako se na drugoj strani, onoj koja je za vrijeme blokovske podjele svijeta bila uglavnom skrivena, razmišljalo, odlučivalo, kalkuliralo. Povjesničaru, pa i onome tko analizira prije svega međunarodne odnose konac jednoga razdoblja, mogućnost da se odredi ne samo početak, već i kraj epohe, svakako znači i promjenu u interpretaciji, mogućnost da se u potpuno drukčijem svjetlu analiziraju određeni odnosi. Odlazak u arhive povezan je s putovanjima u svjetska središta i često mukotrpnim radom, iako ga, djelomično barem, znatno olakšava Internet i dostupnost niza izvora u virtualnom svijetu. Međutim do recentne je literature daleko lakše doći, a njezino je praćenje *sine qua non* svakoga ozbiljnijeg bavljenja Hladnim ratom i, još više, suvremenim događajima. A strana produkcija o međunarodnim odnosima

od konca Drugoga svjetskog rata do danas je nepregledna.

U Hrvatskoj, na žalost, i na radove utemeljene na novoj literaturi, a još više izvorima, izgleda ćemo čekati. U posljednjih nekoliko godina, čitajući knjige o Jugoslaviji i Europi u dvadesetom stoljeću koje su pisali neki naši autori, često se moglo učiniti kao da je isto već negdje bilo napisano i objavljeno. Takav osjećaj, na žalost, može imati i svatko tko posegne za najnovijom knjigom dr. Radovana Vukadinovića "Međunarodni odnosi od Hladnoga rata do globalnog poretka", koju je tiskala Agencija za komercijalnu djelatnost iz Zagreba 2001. godine. Vukadinović, jedan od najplodnijih hrvatskih politologa i u javnosti općeprihvaćeni ekspert za međunarodne odnose, kaže u predgovoru kako nije želio napisati povijest poslijeratnih međunarodnih odnosa, već samo "vodič kroz nedavne međunarodne odnose", priručnik za "snalaženje u međnarodnom vremenu i prostoru". I takav, kako autor kaže, skromniji cilj bio bi vrlo koristan i potreban i studentima, ali i onima "koji se profesionalno bave međunarodnim političkim odnosima".

Svako tko je upoznat s dosadašnjim Vukadinovićevim radom može mirne savjesti ustvrditi da je i ovu novu knjigu već pročitao. I to skoro cijelu prije 28, 24, ili 11 godina. Jer treće poglavlje knjige "Osnovne društvene promjene u Jugoslaviji i svijetu 1945 -1973" (suautor Dušan Bilandžić, Školska knjiga 1973.), "Socijalističke zemlje" (str. 197) prenešeno je u novu knjigu pod naslovom "Stvaranje istočnoga bloka i odnosi u njemu" (str. 97-112). Iako su pojedini dijelovi ispušteni, pa se više ne citira Lenjin i Marks, još su ostale kvalifikacije protivnika Komunističke partije Albanije kao "reakcije" (str. 108), a bugarskih komunista kao "avangarde svih antifašističkih snaga" (str. 107). Poglavlje "Raspad kolonijalnog sustava" (str. 133) u knjizi iz 1973. zvalo se "Raspad kolonijalnog sistema" (str. 228), ali nije u cijelosti prenešeno. Dodan je opis zbivanja u drugoj polovici sedamdesetih, iako je pitanje zašto se onda, primjerice, tekst o središnjoj Africi završava rečenicom da je Kongo 1971. promijenio ime u Zair, kada je ponovna promjena u Kongo izvršena još 1997.?

Iz knjige "Američko-sovjetski odnosi 1917-1976", Zagreb 1977. bez većih promjena preuzeto je gotovo sve. "Međunarodni odnosi od Hladnoga rata do globalnog poretka" i počinju poglavljem V ("Velika koalicija, str. 62-79) iz knjige tiskane 1977. "U pravcu hladnog rata" (str. 80-93) postalo je "U smjeru hladnog rata", a poglavlje VIII "Prevladavanje hladnog rata" (str. 110-123) zadržalo je isti naslov i u novoj knjizi (str.161-174). Poglavlje IX u staroj knjizi naslovljeno je "Koegzistencija" (str. 124-141), a u novoj "Popuštanje u međunarodnim odnosima" (str. 175-193), dok su "Američko-sovjetski odnosi u znaku detentea" (str. 142-157) dijelom prenešeni u "Detant u odnosima supersila" (str. 196-211). Najveća je razlika u podjeli na potpoglavlja, koja olakšavaju čitanje teksta, a koja ne postoji u daleko manjoj knjižici iz 1977. Dakako, tekst je i lektorski obrađen, pa je, primjerice, "činilac" postao "čimbenik" (str. 150 stare knjige i 203 nove).

Iz razmjerno svježe knjige "Evropa iza ugla", za koju je Vukadinović napisao prvi dio "Evropska zajednica – politički aspekt", dok je Vlatko Mileta autor "ekonomskog aspekta" (August Cesarec 1990.) preuzeta su poglavlja "Hladni rat i jačanje evropske ideje", str. 29-54, dio poglavlja "Stvaranje europskih institucija", dijelovi o počecima europskih ujedinjavanja. U "Međunarodnim odnosima od Hladnoga rata do globalnoga poretka" to su stranice 55-96, 214-226. Opet su izrazi kao "u pogledu" promijenjeni u "glede" (str. 77 stare i 96 nove knjige), dileme postaju dvojbe itd. Zbog toga je i navedena literature u bilješkama vrlo stara, često još iz pedesetih i šezdesetih godina.

Bilo bi korektno da su se čitatelji upozorili, da se, ukoliko se već željelo ići na ovakvo izdanje, koje i ima opravdanja u Hrvatskoj gdje su naslovi ovoga tipa rijetkost, radi o prenošenju već napisanog. Tim više što je riječ o

iznimno starim tekstovima za koje se doista s tek najvećim naporom može ustvrditi da još uvijek vrijede. Prije svega se to odnosi na interpretaciju i kronologiju. Naravno, sasvim je legitimno pripadati hladnoratovskim stručnjacima "revizionistima", onima koji glavninu krivnje za sukob stavljaju na američku stranu, kojima je američko gospodarsko iskorištavanje drugih glavni cilj političkoga djelovanja (str. 42). Onda bi ipak, napose u pregledu, bilo potrebno naglasiti da postoje i druga gledišta, jer svi se ne slažu niti s time da je SSSR podupirao zemlje Trećega svijeta jer su one "snage koje se bore za mir", pa niti s tim da je Hladni rat započeo čim je Truman ušao u Bijelu kuću.

Možda je najteže braniti autorovu kronološku podjelu Hladnoga rata. Vukadinović smatra da je moguće razlikovati tri razdoblja do kojega sukob kulminira, a nakon toga gubi na intenzitetu: od 1944. do 1946., 1947. do 1949. i 1950.-1955. Prvi susret na vrhu šefova velesila u Genevi 1955. i Suesku krizu 1956., Vukadinović smatra koncem prve faze Hladnoga rata. Iz toga izvodi i da je Kubanska kriza, najozbiljnije zaoštravanje u novijoj povijesti čovječanstva brzo završila upravo zato jer su već stvoreni mehanizmi za mirno rješavanje sukoba (str. 192). Različito je periodizirana povijest socijalističkih zemalja, u kojima je "prvo poslijeratno razdoblje" od 1945.-1949., vrijeme stvaranja istočnoeuropskih socijalističkih sustava. Potom slijedi "doba zlatnoga jedinstva" (1949.-1954.), a onda nastupaju novi odnosi među socijalističkim zemljama, dok je vrijeme po 20. kongresu KPSS-a 1956. (a ne 22., kako krivo stoji na str. 192, ali točno na stranici 175) označeno kao "koegzistencijska etapa američko-sovjetskih odnosa". Detant koji slijedi zapravo je kraj Hladnoga rata, pa kada govori o koncu osamdesetih i početku devedesetih, autor uglavnom piše o kraju "bipolarizma".

Poneki od važnih aktera ili događaja uvode se u tekst bez da se objasni o komu ili čemu je riječ, ali se to ponekad učini nešto kasnije (kao u slučaju George Kennana, na primjer). Vidljive su razlike i u opisima istih događaja u različitim dijelovima knjige. Tako u opisu događaja u Čehoslovačkoj 1948. u poglavlju o početcima euro-integracija (koji su sigurno zanimljiviji dijelovi knjige) piše o "prevratu" u Pragu (str. 79). U poglavlju o stvaranju Istočnog bloka pristup je posve drugačiji. Tu se komunističkom većinom proglašava dobivanje 38% glasova na izborima, protiv koje je "iz inozemstva bilo snažnih pokušaja da se čehoslovačko građanstvo organizira i pokrene protiv vlade" u kojoj je KP dominantna (str. 102).

Vukadinović je politolog i knjiga je, očigledno, namijenjena prije svega politolozima i onima koji se žele upoznati s glavnim strateškim i razvojnim procesima u svijetu u posljednjih pedeset godina bez dubokoga ulaska u događajnicu. Stoga je i više od trećine teksta posvećeno zbivanjima nakon pada Berlinskoga zida i raspada Sovjetskoga saveza. Najveći dio ipak govori o Hladnom ratu, stvaranju i funkcioniranju bipolarnoga svijeta. Iako tekst nije opterećen prevelikim brojem podataka, autoru se potkralo nekoliko faktografskih grešaka. Tijekom Drugoga svjetskoga rata Komunistička partija Sovjetskoga Saveza još ne postoji. Tada se zove Svesavezna komunistička partija (boljševika) (str. 14). Bilješka 16 ne donosi punu istinu, jer je na pregovorima Churchilla i Staljina o sudbini Istočne Europe 1944. i Jugoslavija bila jedna od zemalja o kojoj se pregovaralo i koja je bila podijeljena fifti-fifti (tu je Jugoslavija ispuštena). U Informbirou članice nisu bile sve istočnoeuropske komunističke partije, jer Albanije tako nema, a za Korejski rat, koji je trajao od 1950. do 1953. kaže se da traje do 1954. (str. 52). Tito nikako nije tražio povlačenje sovjetskih savjetnika iz Jugoslavije 1948. (str. 114) i nije Moskva, već Beograd bio "neugodno iznenađen" njihovim odlaskom. Iako se na str. 115. točno tvrdi da je Jugoslavija pristupila Balkanskom paktu s Grčkom i Turskom 1953.g., na 124. se krivo tvrdi da je savez sklopljen 1952. Napad arapskih terorista na izraelske sportaše na Olimpijskim igrama u Münchenu

dogodio se 1972., a ne 1976. (str. 132), kako, konačno, i stoji u kronologiji na kraju knjige. John F. Kennedy poznati govor 1963. nije održao na "Washingtonskom sveučilištu", već na American University u Washington DC-u (str. 189). U bilješci 228 čitatelje se upozorava da vide tekst Rimskih ugovora iz 1957., bez da su oni pridodani kao prilog, a Savez komunista Jugoslavije nije se raspao raspuštanjem XI, već XIV kongresa (str. 243). Jednako tako, Jugoslavija nije priznala DDR 1968. (str. 246), već 1957. godine. Iako navodi da je još američki predsjednik Carter pomagao talibane u Afganistanu, to nije moguće, jer se oni pojavljuju tek 1994.

Kronologiju najvažnijih događaja od 1941. do 1995. priredio je Zlatko Stublić, inače i urednik knjige. Riječ je o vrlo solidnom prikazu najvažnijih događaja, iako je i tu poneka materijalna pogreška. Primjerice, Kennedy nije ubijen u Austinu, koji je glavni grad države Teksas, već Dallasu.

Opsežna literatura koja je navedena u prilogu zanimljiva je, poglavito zato što je riječ o starijim ali i novim naslovima na engleskom, ruskom, poljskom i francuskom jeziku. Od hrvatskih naslova i autora Vukadinović je naveo manji broj, ispuštajući i prijevode nekih knjiga kojima se služio u izvorniku (Kissinger, Bohlen). Kako o Jugoslaviji zapravo uopće nije pisao (tek se usputno spominje njezin raspad), tako da nisu navedene ni malobrojne knjige koje govore o položaju bivše federacije u svjetskim zbivanjima.

"Međunarodni odnosi od Hladnoga rata do globalnoga poretka" knjiga je koja daje pregled najvažnijih zbivanja u svjetskoj politici u drugoj polovici 20. stoljeća. Ona ne govori jednako o svim dijelovima svijeta, dapače, neke potpuno zanemaruje, ali naglašava one koje su za europski svijet bile ključne. Šteta što je novi tek dio o posljednjih desetak godina. Možda se time analitičari aktualnih zbivanja mogu zadovoljiti. Povjesničari još moraju čekati.

Tvrtko Jakovina

CEROVLJANSKI ZBORNIK,
KNJIŽICA ACTA 5, SKUPŠTINA UDRUGA MATICE HRVATSKE ISTARSKE ŽUPANIJE PAZIN 1999.

Cerovljanski zbornik donosi priloge koje okuplja naslov *Cerovlje i okolica od prapovijesti do danas*, a što je bila okosnica razlaganja na znanstvenom skupu održanom 20. lipnja 1998. u povodu obilježavanja 500. obljetnice spomena imena Cerovlja.

Uvodnim člankom Silvana Paulovića, načelnika općine Cerovlje, bivamo obaviješteni o spomenutoj jedinici lokalne samouprave danas kao i o njezinom budućem smjeru razvoja.

Arheolog Klara Buršić-Matijašić podarila nam je članak kao rezultat terenskih istraživanja Cerovlja i okolice. U radu je dan pregled dosad znanih lokaliteta, ali je upisano i nešto više podataka o prapovijesti ovog kraja no što smo do sada poznavali. Kao prilog članku *Iz najstarije prošlosti Cerovlja* (11-18) donosi se karta sa nalazištima.

I naredni je članak autorstva jednog arheologa. Riječ je o Alki Starac koja nas svojom analizom petnaest antičkih epigrafičkih spomenika upozorava na društvenu strukturu stanovništva, etnik i pravni položaj osoba s natpisa, a stanovnika tog podneblja. Analiza imena pokazuje, između ostalog, njihovo prikriveno domorodno histarsko podrijetlo. Zaključak do kojeg je autorica došla istaknut je naslovom radnje: *Romanizacija na području Cerovlja prema epigrafičkim spomenicima* (19-44).

Osvrt na prošlost Cerovlja i okolice nalazimo i u članku Ivana Labinjana *Prilozi za povijest Cerovlja i okolice od srednjeg vijeka do 1918. godine.* (45-58) U tekstu je opširnije obrađena demografska tematika, političke i gospodarske prilike i promjene koje su imale svoja ostvarenja na ovom području.

Otvaranje hrvatskih čitaonica u Istri, događaji koji su označili zadnjih nekoliko desetljeća 19. st., imalo je učinke kao u rijetko kojoj hrvatskoj pokrajini. Tako ni Cerovlje nije

zaobišao kulturni fenomen zvan "čitaonica". Poznavatelj ove problematike, Branimir Crljenko, u svom radu *"Narodna čitaonica" u Cerovlju* (59-68) pripovijeda o kratkom životnom vijeku spomenute ustanove od 1913. do 1918.

Darko Dukovski autor je članka: *Slika socijalno-gospodarskih i političkih odnosa na Pazinštini i u Cerovlju između dvaju ratova.* (69-77) U radu su opisani procesi u istarskom društvu općenito te posebno središnje Istre, izazvani zakašnjelim učincima modernizacije, industrijalizacije i urbanizacije. Autor nas posebno upoznava sa stanjem u poljoprivredi središnje Istre navedenog razdoblja. Ilustrirani su i represivni odnosi fašističkih vlasti prema Hrvatima i Slovencima.

Najvažniji oslonac gospodarskom razvoju Cerovljanštine predstavlja ciglana otvorena 1904. godine u Borutu, a osam godina kasnije ona izgrađena u Cerovlju. Marčelo Dujanić sa tri suautora (Vlatko Dujanić, Stojan Lušetić, Robert Lušetić) prikazuje *Povijesni razvoj ciglane u Cerovlju.* (79-91)

U članku *Značaj željezničkog prometa za razvoj Pazinštine* (93-101) spomenuti Marčelo Dujanić piše o mreži "željeznih žila" Istre u cjelini s posebnim osvrtom na utjecaj koji je njihov protok ostvario na Pazinštini, a sve u povijesnoj perspektivi, tj. od prolaska prvog vlaka Istrom 1876. pa do danas.

Na području današnje općine Cerovlje ispreplitale su se od 524. godine do kraja 18. stoljeća crkvene granice pićanske, porečke, tršćanske, vjerojatno i pulske biskupije. Iz tog je razloga ovaj prostor potakao crkvenog povjesničara Ivana Graha na pisanje teksta sugestivnog naslova: *Hod kršćanstva na području današnje općine Cerovlje.* (103-112)

Pozanavatelj bratovština istarskog podneblja, Alojz Štoković, objavljuje članak: *U Draguću se govori i piše hrvatski.* (113-126) Autor opisuje djelovanje laičkih udruga (bratovština) u Draguću od 16. do 19. st., tragičnu sudbinu bratovštinskih knjiga, te uporabu i postupno nestajanje glagoljice.

Stipan Trogrlić se u ovom zborniku predstavlja člankom: *Crtice iz crkveno-vjerskog života župe Cerovlje (1871.-1914.)* (127-142) U radnji je šire opisan spor između župnika Blaža Dekleve i župljana oko "congrua sustenatio" (obveza naturalnih podavanja za župnika) kao svjedočanstvo započetog procesa sekularizacije u središnjoj Istri.

Matične knjige župe Cerovlje s posebnim osvrtom na matičnu knjigu krštenih 1710.-1790. i matičnu knjigu umrlih 1785.-1847. (143-159) članak je Jakova Jelinčića. Autor podrobnije opisuje naslovom spomenute knjige kao značajna vrela za istraživanje prošlosti župe. Na kraju rada dodana su tri priloga:. popis obitelji po kućnim brojevima u Cerovlju i Previžu iz 1794., popis župnika i ostalih svećenika koji su obavljali upise od 1710. do 1847. i usporedni prikaz rođenih i umrlih od 1785. do 1847. godine.

Tema koja je zaokupila pažnju Ante Bartolića je *Stanovništvo općine Cerovlje.* (161-169) Autor kroz desetak tablica i grafikona analizira podatke o kretanju stanovništva na području današnje općine Cerovlje od sredine 19. st. do 1991. Osnovom demografskih pokazatelja zaključuje da je u proteklom pedesetogodišnjem razdoblju došlo do nepovoljnog kretanja stanovništva.

Božo Jakovljević promatra *Razvoj hrvatskog školstva u općini Cerovlje do 1918. godine* (171-178) u dva vremenska bloka: od 1805. do 1869. kada je upravu i nadzor nad školama imala Crkva, te onaj od 1869. do 1918. kada tu brigu preuzima Pokrajinsko školsko vijeće. U članku između ostalog piše i o konkretnim otporima upotrebi hrvatskog jezika u nastavi.

Slijede radovi iz povijesti umjetnosti i etnologije: Katarina Horvat Levaj objavljuje: *Draguć kao primjer karakterističnih razvojnih oblika naselja nastalih uz kaštele*, Radovan Vlaketić: *Belaj - Od kaštela Sv. Martina do ladanjskog dvorca*, Josip Šiklić: *Crkve Cerovlja, Pazinskih Novaka i Boruta*, Rosana Ratkovčić: *Srednjovjekovne zidne slike u crkvama Sv. Elizeja u Draguću, Sv. Marije od Lokve u Gologorici i Sv. Vida u*

Pazu, Ondina Krnjak: *Još jedno djelo Venerija Trevisana,* Janko Gortan: *O crkvama kojih više nema,* Sandi Blagonić: *Etnik Fućki*, Josip Milićević: *Etnografski zapisi iz Gologorice*, te Davor Šišović: *Od Božića do Božića.* Na kraju zbornika nalaze se prilozi: *Na putu Istarskog razvoda* (projekt obnove središnje Istre u autorstvu Ante Bartolića i Eda Jeromele) te foto zapis sa znanstvenog skupa.

Do ovog zbornika radova, *Cerovlje i okolica od prapovijesti do danas*, Skupština udruga Matice hrvatske Istarske županije je bila organizator još četiri ovakva skupa čiji su rezultati tiskani u biblioteci *Knjižnica acta*, glavnog urednika Josipa Šiklića. Radi se o: Marčanskom zborniku (1993.), Lindarskom zborniku (1996.), Ližnjanskom zborniku (1997.), te Hrvatskoj

Čitaonici u Pazinu (1999.). Za poželjeti je nastavak održavanja takvih znanstvenih skupova, kao i budućnost spomenutoj ediciji tj. njihovo zahvaćanje ostalih istarskih gradića, te općenito uzevši, toposa upečatljive prošlosti.

Elvis Orbanić

HISTORIJSKI ZBORNIK

GODINA LIV
ZAGREB 2001.

UDK 93/99
ISSN 0351-2193
Historijski zbornik, god. LIV, str.1-250, Zagreb 2001.

Izdavač
Društvo za hrvatsku povjesnicu

Redakcijski odbor
Slaven Bertoša
Mirjana Gross
Ivan Kampuš
Franko Mirošević
Ivica Prlender
Tomislav Raukar
Petar Strčić
Josip Vrandečić

Glavni i odgovorni urednik
Ivica Prlender

Članci i rasprave iz časopisa Historijski zbornik su referirani u publikacijama:
ABC Clio
Historical Abstracts
America: History and Life

Adresa uredništva
Društvo za hrvatsku povjesnicu, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 10000 Zagreb, I. Lučića 3, Hrvatska

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti Republike Hrvatske

Tisak:
Horetzky